

Tomasz Tadeusz Brzozowski

Janusz Maj

Autorskie Licea Artystyczne i Akademickie ALA we Wrocławiu

Adrianna Sarnat-Ciastko

Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie

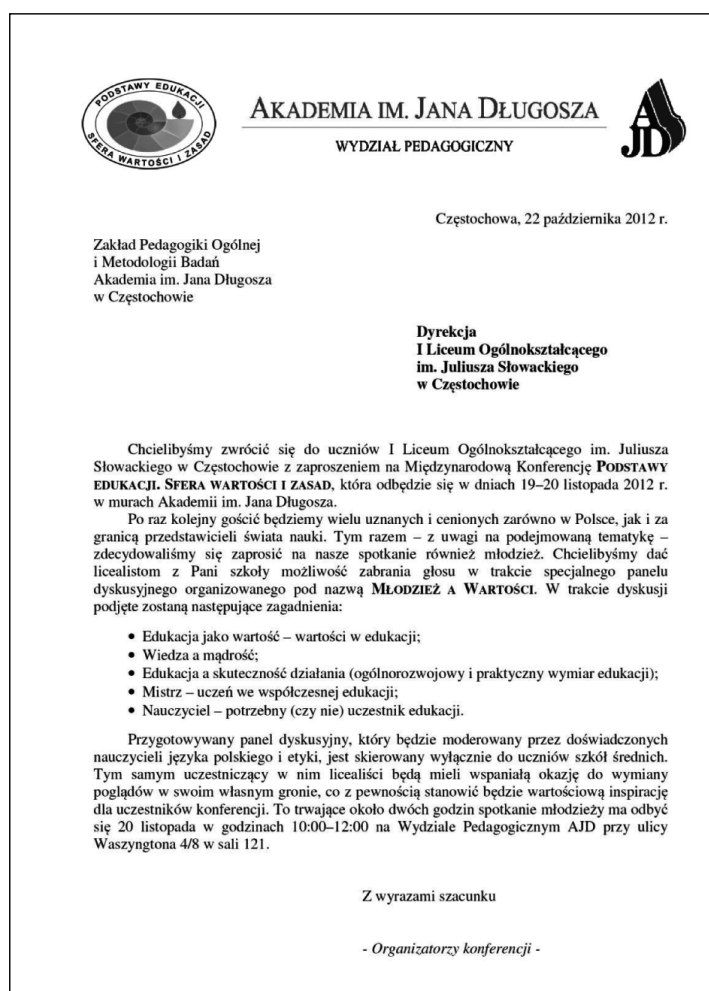
Młodzież a wartości Uczniowska platforma dyskusyjna o edukacji

W dzisiejszych czasach szkoła nie jest już jedynym miejscem zdobywania wiedzy. Oświeceniowy model kształcenia coraz bardziej traci swoje uzasadnienie dla stanowienia podstaw edukacji. Być może obecny kryzys polskiej oświaty (w tym szkolnictwa wyższego) wiąże się z jej oczywistym trwaniem w rzeczywistości, która nie ma już pełnej racji określania się jako edukacja na miarę czasów. Jeśli więc przyjmujemy, że szkoła nie jest już jedynym miejscem, w którym otrzymuje się niezbędną wiedzę, to powstaje pytanie o jej bardziej aktualny model, o cele, które w tej sytuacji powinny określać praktyki edukacyjne. Powyższe stwierdzenia mogą również prowadzić do radykalnego pytania: Czy szkoła w takim kształcie jest jeszcze potrzebna, a jeśli jest, to jaka być powinna, jakie zadania oraz funkcje miałaby pełnić w zmieniającym się społeczeństwie? Te pytania wielokrotnie stawia się akademikom, zaangażowanym praktykom, licznym edukatorom czy przedstawicielom władzy, którzy z różnej odległości obserwują współczesną szkołę i mają na jej temat wyrobioną opinię. Jak często jednak zagadnienia te są przedmiotem rozmów z młodzieżą? Jak często uczniowie mają szansę zaprezentować swoje eksperckie stanowiska o edukacji pojmowanej jako wartość w społeczeństwie, debatować o jej skuteczności, prezentować własne wizje szkoły jutra? Zdaje się, że tego typu wydarzenia mają miejsce niezwykle rzadko, dlatego tym bardziej na uwagę zasługuje otwarta debata uczniów szkół ponadgimnazjalnych „Młodzież a wartości”, która 20 listopada 2012 r. miała miejsce w murach Akademii im. Jana Długosza (AJD) w Częstochowie.

Z pewnością przyczynkiem do przeprowadzenia panelu dyskusyjnego dla młodzieży była kolejna, szósta już odsłona cyklu międzynarodowej konferencji „Podstawy edukacji”, która organizowana jest przez Zakład Pedagogiki Ogólnej i Metodologii Badań AJD w Częstochowie. Myśl przewodnia konferencji – „Sfera wartości i zasad w edukacji” – była impulsem, który zaowocował pomysłem stworzenia tego rodzaju pomostu dla dialogu między środowiskiem akademickim a szkolnym, które miało się włączyć do debaty na temat relacji nauk pedagogicznych z filozofią edukacji, a szczególnie filozofią wartości. Z inicjatywą tą do organizatorów konferencji zgłosili się Tomasz Tadeusz Brzozowski i Janusz Maj, którzy na co dzień pracują w Autorskich Liceach Artystycznych i Akademickich ALA we Wrocławiu. Wizja ta dla obu nauczycieli ALA stanowiła naturalną kontynuację zainicjowanych przez Maja seminariów naukowych skierowanych do młodzieży szkół średnich. Organizowane od 2009 r. spotkania od samego początku miały pogłębiać i rozwijać wiedzę zdobywaną przez uczniów na zajęciach z etyki i filozofii. Wynikały również z potrzeby podjęcia przez młodzież analizy problemów właściwych dla człowieka żyjącego w społeczeństwie ponowoczesnym, a także dzielenia się swoimi refleksjami na forum złożonym z uczniów i nauczycieli reprezentujących wiele różnych szkół średnich.

Powyższe fakty sprawiły, iż pomysł panelu dyskusyjnego dla organizatorów częstochowskiej konferencji nie tylko nie był pozbawiony sensu, ale mógł stać się interesującym uzupełnieniem planowanych obrad, a także źródłem inspiracji dla prowadzonego dyskursu. Tak też się stało. Organizatorzy obdarzyli pomysłodawców zaufaniem opartym dodatkowo na dwóch fundamentach: po pierwsze, propozycja tez, które miały stanowić ramy dyskusji, wpisywała się w problematykę konferencji, a po drugie, środowisko ALA nie było obce częstochowskiej AJD¹. Przyjęcie tej inicjatywy oznaczało rozpoczęcie procedury wprowadzania jej w życie. Określono zatem, iż aktywnymi uczestnikami dyskusji będą wyłącznie uczniowie szkół średnich, moderatorami panelu – Brzozowski oraz Maj, a obserwatorami – uczestnicy konferencji oraz inne osoby, zdecydowano bowiem, że spotkanie będzie otwarte dla zainteresowanych. Tym samym do kilkunastu szkół średnich z terenu Częstochowy i okolic zostało wystosowane zaproszenie, na które odpowiedziały: II Liceum Ogólnokształcące im. Romualda Traugutta, VI Liceum Ogólnokształcące im. Jarosława Dąbrowskiego oraz Zespół Szkół Technicznych i Ogólnokształcących im. Stefana Żeromskiego w Częstochowie. W panelu wzięli udział również licealiści z ALA z Wrocławia i Częstochowy.

¹ Przedstawiciele Autorskich Liceów Artystycznych i Akademickich ALA we Wrocławiu mieli okazję reprezentować swoją szkołę podczas III Międzynarodowej Konferencji Naukowej „Podstawy edukacji – podmiot w dyskursie pedagogicznym”, która miała miejsce w 2009 r. Ponadto Wydział Pedagogiczny AJD sprawuje opiekę merytoryczną nad eksperymentem, który realizowany jest za zgodą Ministerstwa Edukacji Narodowej w ALA w Częstochowie.

Rys. 1. Projekt zaproszenia na panel dyskusyjny wysłanego do szkół średnich

Spotkanie, które z założenia miało trwać około dwóch godzin, podzielone było na trzy zasadnicze części. Prócz teoretycznego wprowadzenia, dokonanego przez moderatorów, a także ogólnej, otwartej dyskusji na zakończenie panelu, zasadniczą jego częścią była prezentacja stanowisk uczniów, która dotyczyła następujących głównych, węzłowych kwestii:

- 1) edukacja jako wartość – wartości w edukacji,
- 2) wiedza a mądrość,
- 3) edukacja a skuteczność działania (ogólnorozwojowy i praktyczny wymiar edukacji),
- 4) relacja mistrz – uczeń we współczesnej edukacji,
- 5) nauczyciel – potrzebny (czy nie) uczestnik edukacji.

We wszystkich diskutowanych tezach ujawniały się krytyczne oceny współczesnej edukacji, a zarazem troska o jej przyszłość. Rozmówcy pytali, czy polska oświata nadąża za obecnym tempem życia, transformującymi się paradygmatami zachowań i oczekiwań, które często są wymuszane coraz szybciej zachodzącymi zmianami pokoleniowymi, kulturowymi i cywilizacyjnymi. W dyskusji pojawiły się bardzo wyraźne postulaty przywrócenia należytego miejsca filozofii w ramach programu szkół ponadgimnazjalnych, co wynikało z aksjologicznej oceny edukacji. Młodzież domagała się podjęcia w ramach kształcenia ważkich treści dotyczących szeroko rozumianej religii oraz refleksji aksjologicznej. Dostrzeżona została potrzeba nowego spojrzenia na nauczanie owych przedmiotów z perspektywy społecznej i obywatelskiej. Młodzież podkreślała także wartość płynącą z podejmowania inicjatyw edukacyjnych ukierunkowanych na takie dyscypliny, jak: psychologia, socjologia, pedagogika oraz filozofia z jej warstwą aksjologiczną, estetyczną, etyczną i poznawczą.

Fot. 1. Dyskusja młodzieży podczas panelu „Młodzież a wartości” (fot. W. Sołtysiak)

W głosach dyskutantów przewijała się akceptacja dla edukacji ukierunkowanej aksjologicznie, edukacji uczącej sposobów interpretacji świata, sztuki godziwego życia, opartej na humanistycznych wartościach i kształtującej prawidłowe relacje z innymi. Uczniowie w wypowiedziach podkreślali, że zmiany w edukacji powinny przede wszystkim uwzględniać upodmiotowienie uczniów, co niesie z sobą ewolucję organizacji systemu kształcenia. Wtedy, ich zdaniem, szkołę można będzie polubić i nie traktować jej jako niechcianej konieczności. Co interesujące, kwestia ta szczególnie ożywiła dyskutantów, gdyż ujawniła różnice postaw wynikających z odmiennych

doświadczeń związanych z relacjami ze szkołą uczniów szkół publicznych i licealistów ALA. Tym pierwszym kontakt ze szkołą kojarzył się z obowiązkiem zbliżonym do pracy zawodowej, natomiast licealistom z miejscem odpoczynku i drugim domem, o który należy dbać.

Interesującym momentem w dyskusji było postawienie uczestnikom panelu pytania: Co zmieniliby w programach nauczania, gdyby to od nich zależało? Młodzież niezwykle zgodnie zwróciła tutaj uwagę na konieczność praktycznego ukierunkowania nauczania, rozumianego przez nich jako nabywanie konkretnych umiejętności, które mają swoje odzwierciedlenie w strukturze społecznej. Istotną okazała się tutaj możliwość przygotowywania ich do pełnienia ról społecznych, w których mogliby realizować swoje cele².

Dyskusja o tym, „Jaka edukacja?“, w sposób naturalny prowadziła do postawienia pytania o rolę nauczyciela w procesie nauczania. Łączyło się to z podjęciem tezy: „Nauczyciel potrzebny (czy nie) uczestnik edukacji, mistrz czy facylitator?“. W ocenie nauczyciela dokonywanej przez uczniów okazało się, iż nie jest aż tak ważne to, czy będzie on facylitatorem, czy uczącym mistrzem. Uczestnicy panelu zaznaczali, że zależy to od koncepcji edukacyjnej danej szkoły. Natomiast podkreślali przede wszystkim fakt, że relacja między nauczycielem a uczniem powinna być dialogiczna. Najważniejszy argument dyskutantów odnosił się do tego, że nauczyciel powinien mieć pogłębioną wiedzę nie tylko z przedmiotu, którego naucza, ale także z innych dyscyplin naukowych. Nauczyciel, zdaniem młodzieży, odgrywając tak ważną rolę w procesie nauczania, winien kierować się krytycznym stosunkiem do ucznia i dociekliwością w podejściu do nauczanych przedmiotów, jednak w tej drugiej przestrzeni nie powinien ograniczać udziału swoich podopiecznych jedynie do roli biernych odbiorców treści kształcenia³.

² W części dyskusji dotyczącej przygotowania uczniów do pełnienia ról społecznych moderatorzy panelu odwołali się do tezy, jakie wyraził H.A. Giroux w swoim eseju *Teoria krytyczna i racjonalność w edukacji obywatelskiej*, szczególnie do jego ostatniej części, zatytułowanej *Pedagogika klasy szkolnej a edukacja obywatelska*, w której omawiane są założenia i praktyki edukacji obywatelskiej. Co jest zatem istotą uczniowskiego uczestnictwa w procesie nauczania wg Giroux? „Istotą uczniowskiego uczestnictwa w procesie nauczania powinno być silne zaangażowanie. Znaczy to, że udział ten musi być taki, aby czynił uczniów zdolnymi do podejmowania ważnych wyzwań, do stawiania pytań odnoszących się do form i treści kształcenia. [...] Uczniów trzeba uczyć krytycznego myślenia, powinni więc wiedzieć, jak ustrzec się powierzchowności interpretacji i fragmentaryzowania sposobów rozumienia. [...] Rozwój krytycznego sposobu poszukiwania przyczyn musi być wykorzystany do czynienia uczniów zdolnymi do przyswajania sobie przyszłości, na przykład przez sięganie w głąb biografii i sposobów myślenia. [...] Uczniowie powinni poznawać nie tylko wartości i je wyjaśniać, ale także uczyć się reprodukcji ludzkiego życia. [...] uczniowie powinni poznawać strukturalne i ideologiczne siły, które wpływają na ich życie i je ograniczają” (H.A. Giroux, 2010, s. 182-183).

³ Podstawa dyskusji o roli nauczyciela w procesie nauczania był esej *Dialog: kultura, język, rasa*, który jest zapisem wieloletniego dialogu o edukacji, jaki prowadzili z sobą D.P. Macedo

Przebieg dyskusji miał charakter szczerzej rozmowy o trudnych sprawach. Panel stał się przestrzenią otwartej wymiany doświadczeń oraz wyrażania konstruktywnych uwag krytycznych. Uczestnicy podjęli próbę odpowiedzi na pytania o stan i kondycję obecnego systemu oświaty w Polsce, przedstawiając także konstruktywne pomysły konkretnych działań na rzecz wyjścia z impasu, w jakim – ich zdaniem – znalazła się współczesna oświata. Moderatorzy dbali o to, by całe spotkanie odbyło się w klimacie dialogu i poszanowania dla inności. Choć zdania młodzieży momentami znacząco się różniły, każdy głos był ważny i wnosił wiele nowych treści do toczącej się debaty, której nieobce było bardzo emocjonalne zaangażowanie mówców.

Wydaje się, że panel „Młodzież a wartości” cieszył się dużym zainteresowaniem, o czym świadczą dwa fakty: znacznie przedłużony czas spotkania oraz duża liczba jego uczestników: młodzieży ponadgimnazjalnej (która przybyła na spotkanie ze swoimi opiekunami), uczestników konferencji, akademików i studentów. Tym samym przyjęć można, iż zrealizowana została idea przyświecająca inicjatorom spotkania, jak również organizatorom konferencji, którą było realne umożliwienie zaistnienia procesu zbliżenia się tak różnorodnych środowisk i odrębnych punktów widzenia. Idea, po którą być może jeszcze będzie okazja sięgnąć w przyszłości.

Bibliografia

- Giroux, H.A. (2010). Teoria krytyczna i racjonalność w edukacji obywatelskiej. P. Kwieciński, A. Nalaskowski (tłum.). W: *Edukacja i sfera publiczna. Idee i doświadczenia pedagogiki radykalnej*. Kraków.
- Macedo, D.P., Freire, P. (2010). Dialog: kultura, język i rasa, M. Starnawski (tłum.). W: H. Červinková. *Badania w działaniu. Pedagogika i antropologia zaangażowane*. Wrocław.

Streszczenie

Niniejszy tekst jest sprawozdaniem z panelu dyskusyjnego „Młodzież a wartości”, który odbył się podczas konferencji „Podstawy edukacji. Sfera wartości

oraz P. Freire. W ich dyskusji o edukacji obecne są też wątki dotyczące funkcji nauczyciela w procesie nauczania: „Nauczyciele, którzy podejmują się zadań edukacyjnych bez dociekliwości i dopuszczają, by ich uczniowie pomijali dogłębną lekturę tekstów historycznych, nie angażują się w dialog rozumiany jako proces uczenia się i poznawania. Uczestniczą raczej w rozmowie, która nie daje możliwości przekucia doświadczeń i opowieści w wiedzę” (D.P. Macedo, P. Freire, 2010, s. 237-238).

i zasad” 20 listopada 2012 r. Celem podjętej dyskusji było przybliżenie środowisku akademickiemu stanowiska młodzieży dotyczącego szeroko pojętej edukacji.

Summary

This text is a report of the panel discussion „Youth and values”. It was on November 20. 2012, in the time of science conference „Basics of education. Sphere of values and principles”. The purpose of the discussion was to present the position of youth on education for the academic community.